

WYTRZYMAŁOŚĆ STALOWYCH PRĘTÓW Z KARBEM PRZY ROZCIĄGANIU W PODWYŻSZONYCH TEMPERATURACH

KAROL T U R S K I (WARSZAWA)

1. Wstęp

Teoretyczne rozwiązanie uzyskane w ramach teorii ciała sztywno idealnie plastycznego dla rozciąganego pręta z karbem weryfikowano w normalnych i obniżonych temperaturach dla różnych materiałów [1, 2]. Badania te możemy podzielić na dwie grupy. Pierwszą grupę tworzą doświadczenia prowadzone w takich warunkach, że przy rozciąganiu gładkiej próbki występuje wyraźna granica plastyczności. Do drugiej grupy należą badania, w których nie było widocznego momentu uplastycznienia materiału. Podobieństwo cech krzywych umocnienia w każdej z grup umożliwiało wybranie określonej definicji granicy plastyczności ważnej w odniesieniu do danej grupy badań.

Celem niniejszej pracy było określenie wpływu temperatur od 20 do 700°C na zachowanie się rozciąganych osiowo-symetrycznych prętów stalowych z korbami. W tym zakresie temperatur zmienia się typ krzywej umocnienia próbki gładkiej, przy 20°C występuje przystanek plastyczności, natomiast po odpowiednim nagrzeniu próbki, jak wiadomo, nie ma tego zjawiska. Aby porównywać naprężenia uplastyczniające próbki rozciągane w różnych temperaturach wprowadzono nową definicję umownej granicy plastyczności. Przyjmowano, że uplastycznienie następuje, gdy praca dysypowana jest równa pewnej ustalonej części całkowitej pracy dysypowanej liczonej do momentu osiągnięcia maksymalnej siły.

2. Technika doświadczalna

Badania przeprowadzono na uniwersalnej maszynie wytrzymałościowej ZD-100 z piecem rurowym. Próbki wstawiano do nagrzanego pieca, w którym przebywały przed rozciąganiem 20 do 25 minut w celu wyrównania rozkładu temperatury. Temperaturę mierzono termoparą Pt-Rh-Pt, którą mocowano do próbki.

Z każdej próby otrzymywano wykres siły w funkcji przemieszczenia trawers maszyny. Dzięki małym luzom całego układu, początkowy nieliniowy odcinek wykresu był niewielki w porównaniu do zakresu sprężystego i można było, drogą ekstrapolacji odcinka liniowego, znaleźć punkt, od którego liczono wydłużenia próbki. Po rozerwaniu próbki dokładnie składano dwie jej części i w miejscu pęknięcia mierzono średnicę za pomocą suwmiarki o dokładności 0,05 mm.

Do badań użyto stal stopową ŁH-15 oraz stal 4. Próbki, toczone z pręta, miały gwintowane końce służące do mocowania w uchwytach zrywarki. Całkowita długość próbki

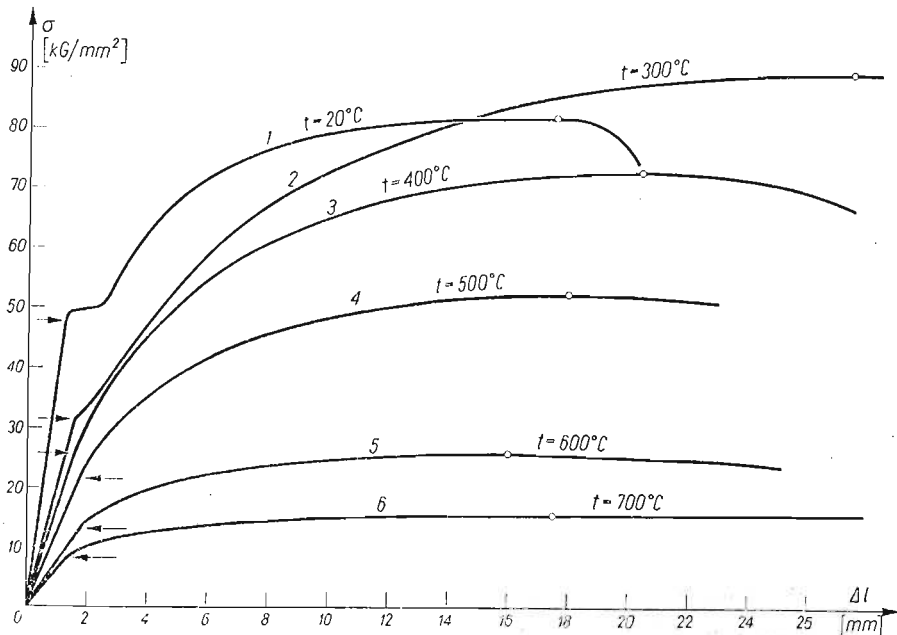
wynosiła 160 mm, długość części roboczej — 110 mm. Wymiary części pomiarowej próbki podane są na wykresie z wynikami doświadczeń.

W pierwszej serii zbadano próbki gładkie w różnych temperaturach. Drugą serię próbek wykonano z karbem kątowym o stosunku średnicy pręta $2C$ do średnicy dna karbu $2R$ wynoszącym około 2,2 i kącie rozwarcia karbu 71° . Zgodnie z rozwiązaniami teoretycznymi opartymi na modelu ciała sztywno idealnie plastycznego nośność pręta o kącie rozwarcia karbu 71° osiąga maksimum, gdy $C/R \geq 2,2$. Ta seria próbek służyła do zbadania wpływu temperatury od 20 do 700°C na uplastycznienie i wytrzymałość pręta z karbem. Zagadnienie jest interesujące z tego powodu, że przy temperaturze pokojowej karb pęka w sposób kruchy, natomiast w temperaturach wysokich pęknięcie poprzedzone jest znacznymi odkształceniami plastycznymi.

Dla zweryfikowania niektórych rezultatów otrzymanych w badaniach stali ŁH-15 powtórzono badania próbek z karbem wykonując je ze stali 4.

3. Wyniki doświadczeń

Badania rozciągania próbek ze stali ŁH-15 wykonano w temperaturach 20, 300, 400, 500, 600, 700°C .¹⁾ Na rys. 1 pokazano wyniki badań próbek gładkich, na rys. 2 podano wykresy dla próbek z karbem. Wielkość naprężenia określano dzieląc siłę odpowiadającą danemu wydłużeniu przez początkowy najmniejszy przekrój próbki. Strzałką oznaczono koniec proporcjonalnego wydłużenia, a za pomocą małego kółka zaznaczono punkt odpowiadający maksymalnej sile.

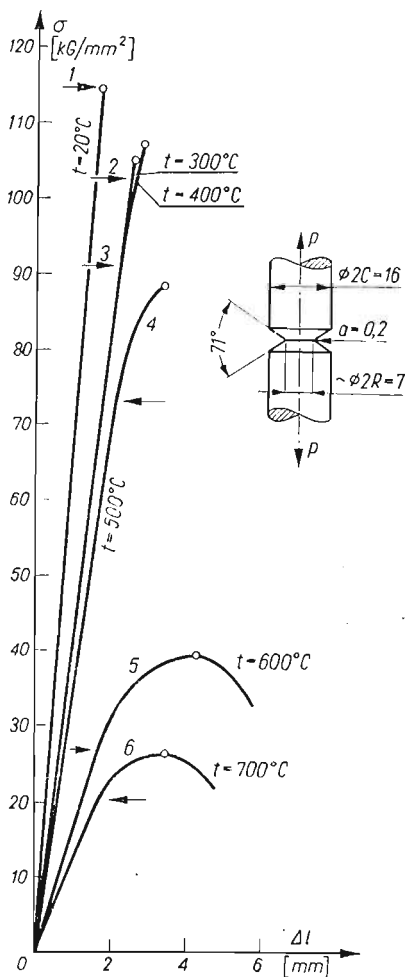

Rys. 1

¹⁾ H. Krasowski, Badanie zachowania się metalu przy rozciąganiu w różnych temperaturach, praca dypl., Politechniki Świętokrzyskiej, Kielce 1976.

Dla temperatury 20 i 300°C (rys. 1) przy badaniu gładkich próbek widać wyraźnie granicę plastyczności. Na pozostałych wykresach następuje płynne przejście od zakresu sprężystego do plastycznego.

Próbki z karbem zachowywały się odmiennie od próbek gładkich przy badaniu w tej samej temperaturze. Przy rozciąganiu w temperaturze 20°C próbka z karbem (rys. 2)

Rys. 2

pekła w zakresie sprężystych wydłużeń. Próbki rozciągane w temperaturze 300, 400, 500°C pękły w tym zakresie naprężeń, gdzie występowało małe odchylenie od prostoliniowego wykresu. Jednakże w tych czterech przypadkach próbki pękły w sposób kruchy. Próbki rozciągane w temperaturze 600 oraz 700°C zrywały się w sposób ciągliwy.

Wpływ temperatury powoduje taką zmianę przebiegu wykresów $\sigma(\Delta l)$ (rys. 1 i 2), że żadna ze znanych metod określenia naprężenia uplastyczniającego nie może być przyjęta równocześnie do wszystkich podanych krzywych. Dlatego wprowadzono nową definicję granicy plastyczności. Przyjęto, że uplastycznienie następuje przy naprężeniu odpowia-

jącemu stałej części całkowitej mocy dysypowanej do momentu osiągnięcia maksymalnej siły.

Wyrażenie

$$(3.1) \quad W = \int_0^{\Delta l_p(\sigma_{\max})} \sigma d(\Delta l_p),$$

(Δl_p — plastyczna część wydłużenia) oznacza pracę na jednostkę przekroju próbki zużytą na plastyczną deformację materiału do momentu osiągnięcia maksymalnej siły. Wartości Δl_p określano prowadząc z dowolnego punktu na wykresie $\sigma(\Delta l)$ prostą równoległą do początkowego liniowego odcinka wykresu.

Aby znaleźć wartość naprężenia uplastyczniającego dany odkształcany element, wprowadzamy wyrażenie

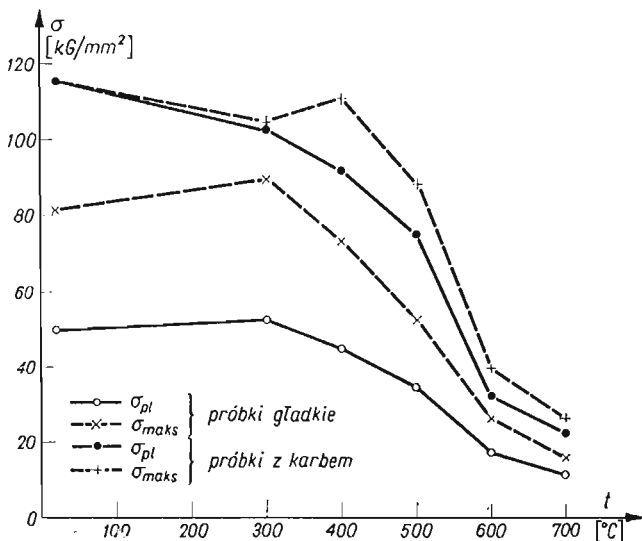
$$(3.2) \quad W_p = \int_0^{\Delta l_p(\sigma_p)} \sigma d(\Delta l_p),$$

oznaczające pracę wykonaną na plastyczną deformację do wydłużenia Δl_p określonego w ten sposób, że niezależnie od przebiegu wykresu $\sigma(\Delta l)$ współczynnik

$$(3.3) \quad a_p = W_p/W$$

zachowuje stałą wartość.

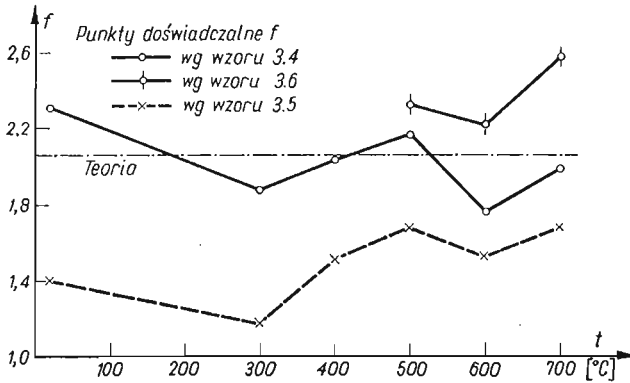
Wartość współczynnika a_p wybrano tak, aby dla wykresu 1 (rys. 1) granica plastyczności leżała na przystanku plastyczności. W danym przypadku wybrano $a_p = 0,05$. Na rys. 3 pokazano zmianę naprężenia uplastyczniającego w funkcji temperatury badania (linie ciągłe) oraz przebieg maksymalnego naprężenia (linie przerywane) dla próbek gładkich i próbek z karbem.

Rys. 3

W przypadku rozciągania próbek gładkich w wybranych tu temperaturach, największą wytrzymałość materiału zmierzono przy 300°C (punkty +). W miarę wzrostu temperatury powyżej 300°C wytrzymałość próbki stopniowo zmniejsza się. Odpowiednio do wytrzymałości zmienia się również granica plastyczności (punkty białe).

Dla próbki z karbem rozciąganej w temperaturze 20°C wykres był prostoliniowy aż do zerwania, wobec czego naprężenie uplastyczniające, według przyjętej definicji, równe jest naprężeniu maksymalnemu. W temperaturze 300°C następuje zmniejszenie wytrzymałości próbki z karbem w porównaniu z badaniami przy 20 i 400°C (linia przerywana, punkty +). Natomiast naprężenie uplastyczniające stopniowo spada ze wzrostem temperatury (linia ciągła, punkty czarne). Próbki z karbem rozciągane w temperaturze od 20 do 500°C pękły zanim wykres $\sigma(\Delta l)$ osiągnął ekstremum. Rozciąganie takich samych próbek w temperaturze 600 i 700°C wywoływało zerwanie przy siłach mniejszych od siły maksymalnej.

Rys. 4

Na rys. 4 pokazano, jak temperatura zmienia umocnienie wywołane przez karb. Wykres oznaczony linią ciągłą obliczono według wzoru

$$(3.4) \quad f_p = \sigma_k / \sigma_g,$$

gdzie σ_k i σ_g oznaczają granice plastyczności odpowiednio próbki z karbem i próbki gładkiej (rys. 3).

Punkty doświadczalne połączone linią przerywaną obliczono według wzoru

$$(3.5) \quad f_m = \bar{\sigma}_k / \bar{\sigma}_g,$$

gdzie $\bar{\sigma}_k$ i $\bar{\sigma}_g$ oznaczają maksymalne naprężenie podane na rys. 3.

Teoretyczną własność współczynnika $f = 2,06$ wyznaczono dla karbu o stosunku $C/R = 0,057$ z odpowiedniego wykresu [2].

Wartości współczynnika obliczonego dla nowej definicji granicy plastyczności (3.4) porównano z wartościami współczynnika wyznaczonymi dla tradycyjnej definicji uplastycznienia [1]. Uplastycznienie wiąże się tu z punktem, przy którym tangens kąta pochylenia stycznej do wykresu $\sigma(\Delta l)$ równy jest dwóm trzecim tangensa kąta pochylenia początko-

wego prostoliniowego odcinka wykresu. Oznaczając przez σ_{sk} oraz σ_{sg} odpowiednio naprężenie uplastyczniające próbkę gładką i próbkę z korbem otrzymamy

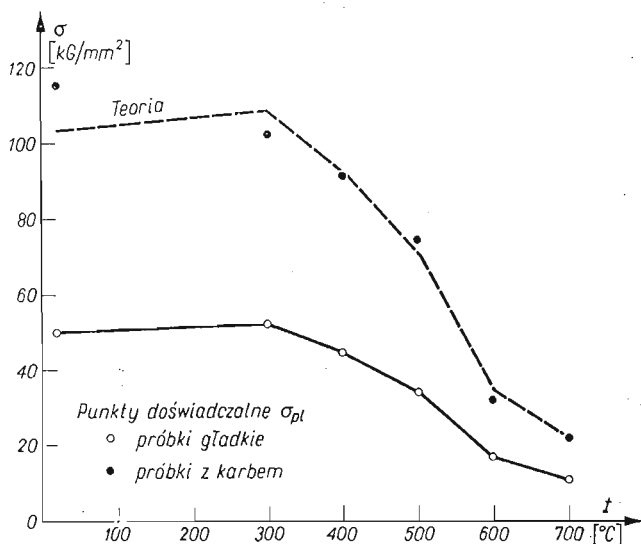
$$(3.6) \quad f = \sigma_{sk}/\sigma_{sg}.$$

Rozwiązanie teoretyczne pomijające wpływ temperatury przewiduje stałą wartość współczynnika umocnienia niezależnie od temperatury badania. Natomiast wyniki doświadczeń pokazują, że współczynnik f zmienia się w funkcji temperatury. W przypadku współczynnika f obliczonego według wzoru (3.4), jego wartości różnią się od wartości teoretycznej od +12% do -14%. Największe odchylenie od rozwiązania teoretycznego ma miejsce przy temperaturze 600°C, przy której stal ŁH-15 posiada dobre własności plastyczne.

Wartości współczynnika f_m obliczone według wzoru (3.5) są znacznie mniejsze od teoretycznej wielkości f . Najmniejsza wartość tego współczynnika odpowiada temperaturze 300°C, przy której otrzymano największą wytrzymałość i wydłużenie w momencie osiągnięcia maksymalnej siły dla próbki gładkiej (rys. 3). Wzrost temperatury powyżej 300°C wywołuje wzrost współczynnika f_m obliczonego ze wzoru (3.5).

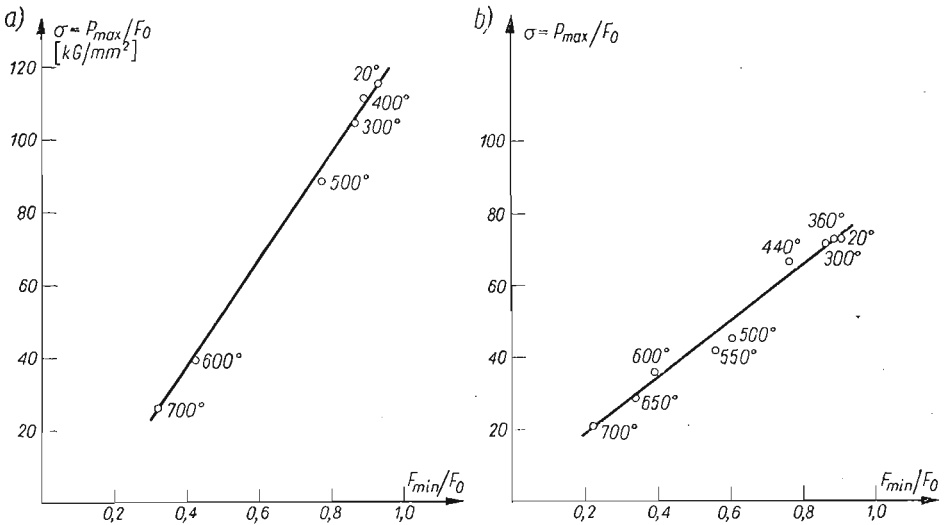
Na rys. 4 naniesiono również punkty doświadczalne wyznaczone według wzoru (3.6) dla trzech temperatur, przy których można było wyznaczyć takie wielkości. Zasadnicze wnioski omówione poprzednio, to znaczy, że współczynnik f zmienia się w funkcji temperatury i różni się od współczynnika teoretycznego, pozostają ważne również przy tej tradycyjnej definicji naprężenia uplastyczniającego.

Na rys. 5 linią przerywaną pokazano wykres teoretyczny zmiany naprężenia uplastyczniającego próbkę z korbem przy rozciąganiu w różnych temperaturach. Wykres otrzymano mnożąc odpowiednie rzędne wykresu dla próbek gładkich (rys. 3, punkty białe) przez teoretyczny współczynnik umocnienia $f = 2,06$. Położenie punktów eksperymentalnych wskazuje, że rozwiązanie teoretyczne dobrze opisuje wyniki doświadczeń w podwyższonych temperaturach.

Rys. 5

Na rys. 6 pokazano zależność pomiędzy maksymalnym naprężeniem umownym (odpowiadającym największej sile) i względnym zmniejszeniu przekroju próbki w momencie zerwania. Przy punktach doświadczalnych podano temperaturę badania. Linie proste

Rys. 6

dobrane metodą minimum kwadratu błędu dobrze opisują wyniki doświadczeń w zakresie temperatur stosowanych w tej pracy. Rysunek 6a zawiera dane z badań próbek ze stali ŁH-15. Na rys. 6b pokazano wyniki dla podobnych wymiarowo próbek ze stali węglowej 4.

4. Wnioski

Przy rozciąganiu próbek gładkich ze stali ŁH-15 osiągnęły one największą wytrzymałość i wydłużenie w punkcie ekstremalnym w temperaturze 300°C. Próbki z karbem rozciągane w temperaturze 300°C były słabsze niż próbki badane w temperaturze 20 oraz 400°C.

Naprężenie uplastyczniające próbki z karbem zmniejsza się ze wzrostem temperatury w zakresie od 20 do 700°C, podczas gdy dla próbek gładkich najwyższą granicę plastyczności zmierzono przy 300°C.

Naprężenie uplastyczniające pręta z karbem można opisać za pomocą współczynnika obliczonego przy założeniach teorii ciała sztywno idealnie plastycznego.

Doświadczalnie stwierdzono, że istnieje liniowa zależność między maksymalną nośnością pręta z karbem i redukcją jego przekroju przy zerwaniu w różnych temperaturach.

Literatura cytowana w tekście

1. L. DIETRICH, J. MIASTKOWSKI, W. SZCZEPIŃSKI, *Nośność graniczna elementów konstrukcji*, PWN, Warszawa 1970.
2. L. DIETRICH, K. TURSKI, *Doświadczalna analiza wytrzymałości prętów z karbem w niskich temperaturach*, Rozpr. Inż., 3, 20, (1972).

Резюме

ВЫСОКОТЕМПЕРАТУРНОЕ СОПРОТИВЛЕНИЕ СТАЛЬНЫХ СТЕРЖНЕЙ
С КОЛЬЦЕВОЙ ВЫТОЧКОЙ

В работе представлено исследование влияния температуры в диапазоне от 20°C до 700°C на предел текучести стержней с V-образной выточкой. Для сравнения напряжения текучести в разных температурах приводится новое определение предела текучести. Течение наступает, когда работа, затраченная на пластическую деформацию, достигает определенной части полной работы, подсчитываемой до точки максимума силы.

Summary

STRENGTH OF STEEL NOTCHED RODS IN TENSION
AT HIGH TEMPERATURES

The paper deals with the influence of temperature between 20 to 700°C on the behaviour of axially-symmetric rods subject to tension. To compare the yield conditions of rods stretched at different temperatures, a new definition of the yield point is introduced. It is assumed that yielding develops when the work dissipated equals a definite fraction of the total plastic work measured up to moment of the force reaching its maximum.

POLITECHNIKA ŚWIĘTOKRZYSKA
KIELCE

Praca została złożona w Redakcji dnia 6 kwietnia 1977 r.
